

Stockholm 31 maj 2023

regionstyrelsen@vgregion.se

KLYS remissyttrande över Västra Götalandsregionens kulturstrategi och kulturplan för 2024-2027 (Dnr: RS 2023–01333)

KLYS har tagit del av remissutgåvan av regional kulturstrategi och kulturplan för Västra Götalandsregionen 2024–2027 (Dnr: RS 2023-01333), och vill för de yrkesverksamma kulturskaparnas räkning härmed lämna följande synpunkter. Flera avsnitt i yttrandet avslutas med sammanfattande punktlister med KLYS förslag till korrigeringar eller kompletteringar.

1 Inledning

KLYS – Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd – utgör en samlad röst för Sveriges kulturskapare i kulturpolitiska frågor och företräder via sina 14 medlemsorganisationer nästan 30 000 yrkesverksamma kulturskapare i Sverige. Dessa arbetar som bl a författare, dramatiker, journalister, bildkonstnärer, musiker, kompositörer, tonsättare, regissörer, skådespelare, filmare och dansare. Organisationerna samarbetar inom KLYS i frågor som rör kulturskapares villkor, t ex konstnärspolitik, upphovsrätt, arbetsmarknad, trygghetssystem och yttrandefrihet.

KLYS vill påminna regionen om att det i den konstnärspolitiska utredning¹ som presenterades våren 2018 konstateras att "förutsättningarna för konstnärer att etablera sig och verka i landets regioner behöver förbättras" – något som fortfarande år 2023 är aktuellt att beakta, inte minst mot bakgrund av pandemin. Vi vill i sammanhanget också hänvisa till KLYS yttrande² över den sk återstartsutredningen³, samt till KLYS valprogram⁴, där KLYS anger sina prioriteringar för ett starkt kulturliv efter pandemin.

2 Övergripande synpunkter

KLYS har övergripande sett ett blandat intryck av Västra Götalandsregionens förslag till ny kulturstrategi/kulturplan för 2024-2027. Positivt är hur många viktiga konstnärspolitiska frågor lyfts fram välformulerat i strategidelen, och hur kultur och konst ställs i relation till samhällsfrågor och trender. Negativt i KLYS ögon är framför allt bristfällighet och inkonsekvenser i sak i kulturplanedelen, där vissa områden beskrivs mer detaljerat, medan andra områden behandlas kortfattat och övergripande. Dokumentet i stort har en korthuggenhet och generellt svepande ton, som gör att strategin inte framstår som en strategi i ordets rätta bemärkelse, liksom att det som kallas kulturplan inte heller är en kulturplan enligt normen. KLYS ställer sig frågande till detta förfarande och efterlyser i dokumentet en bättre information om och förankring till planerade årliga verksamhets- eller aktivitetsplaner i VG-regionens kulturliv som ligger inom ramen för kultursamverkansmodellen, men även till somligt utanför modellen.

¹ *Konstnär – oavsett villkor?*, SOU 2018:23, sid 406

² <https://klys.se/wp-content/uploads/2022/02/KLYS-yttrande-over-aterstartsutredningen-SOU-2021-77.pdf>

³ Från kris till kraft; SOU 2021:77

⁴ https://klys.se/wp-content/uploads/2022/02/2202_KLYS_Valprogram2022_A4_final-2.pdf

En insyn för kulturskaparna och kulturbranschen i regionens årliga aktivitets-/handlingsplaner för regionala kulturverksamheter vore värdefullt. Eftersom den fleråriga kulturstrategin/-planen är så strukturellt övergripande borde nog även sådana årliga planeringsdokument behöva remitteras i sig, för att den demokratiska processen ska fungera tillfredsställande. Detta låter sig göras i vissa andra regioner i landet.

Konstområdena i planen

Vid sidan av de konst- och kulturområden som nämns i samverkansmodellens förordning brukar många regioners kulturplaner idag även lyfta fram bl a *circus, dramatik, foto, spelkultur* och *dataspel*.

KLYS välkomnar att cirkus framhävs tydligt, men noterar att skrivningar om dramatik saknas helt, medan foto och spelkultur nämns i förbigående.

KLYS kommentarer och förslag:

- En kulturstrategi/kulturplan som ger ett blandat intryck. Strategin är vag och planen bristfällig.
- Vilken insyn har kulturskapare och -bransch i framtagande av årliga verksamhetsplaner?
- Det saknas skrivningar om konstområden som dramatik, foto, samt spelkultur.

3 Begrepp och definitioner

Begreppet kulturskapare

Som regionens kulturförvaltning säkerligen redan vet förespråkar KLYS generellt sett att regionerna i sina kulturplaner har en konsekvent användning av begreppet **professionell** (eller **yrkesverksam**) **kulturskapare** för att beteckna konstnärligt yrkesverksamma inom alla konstområden; såväl fritt verksamma, som institutionsanställda och sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer.

KLYS noterar att VG-regionen har valt att konsekvent i sin kulturstrategi/-plan använda ordet *kulturutövare*. Detta är inte helt fel i sig, men det kan bli missvisande och skapa otydlighet i en del sammanhang framför allt gällande gränsen mellan yrkesverksamma kulturskapare och allmänt kulturintresserade personer. På t ex sidan 15 och 24 talas det om "fria utövare", samt på sidan 5, 15, 25, 31, 40 och 42 även om enbart "utövare", utan att definiera om det är professionellt verksamma kulturskapare eller inte som åsyftas. **Detta bör ses över och begreppsapparaten förtydligas.**

Begreppet konstnär

KLYS förespråkar, liksom Konstnärsnämnden, att begreppet **konstnär** – när det används – betecknar verksamma inom *alla* konstområden, och inte endast *bild- och formkonstnärer*. I VG-regionens kulturstrategi/-plan används konstnärsbegreppet nästan konsekvent i sin breda betydelse. Men vi ser att i avsnittet om bild och form på sidan 30 används det för att beteckna bild- och formkonstnärer. Så det kan vara på sin plats att se över begreppsanvändningen i dokumentet för att göra den konsekvent.

Kulturell mångfald

KLYS välkomnar att denna kulturstrategi/kulturplan påtalar vikten av en mångfald av kulturyttringar i kulturlivet. Vi saknar dock i övrigt i planen konstområdesövergripande skrivningar om på vilket sätt regionen avser att arbeta för att främja kulturell mångfald, dvs. en bredd av konst- och kulturuttryck gällande det regionala kulturlivets utbud, distribution och produktionsmöjligheter för konstnärligt

yrkesverksamma inom alla konstområden. Något som borde kunna nämnas i planen är om och hur VG-regionen nivå implementerar *Unescos mångfaldskonvention*⁵ från 2005. Unesco nämns ju i övrigt.

Kulturens egenvärde, konstnärlig kvalitet, konstnärlig frihet och yttrandefrihet

KLYS ställer sig frågande till att begreppet *kulturens egenvärde* helt tycks saknas i VG-regionens kulturstrategi/kulturplan. I planen borde detta viktiga begrepp nämnas, beskrivas och kopplas till planperiodens satsningar, och gärna i ett eget rubricerat avsnitt. Regionen bör utveckla hur arbetet med att främja kulturella och kreativa branscher förhåller sig till kulturens egenvärde.

Det är tydligt och bra hur *konstnärlig frihet, demokrati* och *yttrandefrihet* betonas i strategin/planen.

Begreppet *konstnärlig kvalitet* lyfts knappt alls i denna kulturstrategi/kulturplan. Det talas om "hög kvalitet i litteraturavsnittet, men inte på fler ställen. För att vara konsekvent bör regionen påtala motsvarande inom övriga konstområden. Eller är det så att det inte finns samma ambitioner för kvalitet där? KLYS vill understryka vikten av att regioner i sina kulturplaner är konsekventa om *kvalitet* inom *alla* konstområden, inte bara inom vissa, och att ordet inte bara blir ett i planen välklingande ord i skrift, utan att det ges konkret innebörd i kulturutvecklingsarbetet i realiteten. Självfallet förstår vi att det inte är en regions uppgift att själv definiera och specifikt beskriva vad *konstnärlig kvalitet* är, utan något som inom ramen för *armlängds avståndsprincipen* referensgrupper och externa sakkunniga ska hjälpa till att orientera kring, vilket så tydligt och bra framhålls av regionen på sidan 15.

KLYS kommentarer och förslag:

- Planen är begreppsligt vag gällande professionella kulturskapare. Ordet utövare förekommer frekvent. KLYS ser helst att dokumentet ses över och att *kulturutövare* generellt byts ut mot *kulturskapare*. Begreppet *konstnär* används korrekt i bred betydelse i planen, med vissa små undantag som kan justeras.
- Planen saknar övergripande skrivningar om hur man vill arbeta för att främja *kulturell mångfald*.
- Planen saknar skrivningar om *kulturens egenvärde*.
- Bra hur *konstnärlig frihet, demokrati* och *yttrandefrihet* lyfts fram.
- Planen är bristfällig om *konstnärlig kvalitet* som bara påpekas kopplat till litteraturområdet.

4 Samråd med professionella kulturskapare

I förordningen om särskilda statsbidrag till regional verksamhet står det att regionerna skall samråda med aktörer från "det professionella kulturlivet". På sidan 4 i VG-regionens kulturstrategi/kulturplan hävdas att: "Modellen förutsätter dialog med kommuner, kommunalförbund, näringslivet, det fria kulturlivet och det civila samhället." KLYS vill påminna VG-regionen om att "det fria kulturlivet" inte är helt synonymt med förordningens formulering "det professionella kulturlivet", och att citatet på sidan 4 bör korrigeras. Professionella kulturskapare innefattar både verksamma i det s k fria kulturlivet och på institutioner och verksamheter med offentlig huvudman och finansiering. Många kulturskapare är idag kombinatorer, kontrakteras på uppdrag och driver egna kulturverksamheter av olika slag.

KLYS välkomnar att dialogarbete och samråd framhålls på många ställen i dokumentet, men vi ser en bristfällighet i redovisningen av hur heltäckande dialogen med det professionella kulturlivet har varit inför framtagandet av remissen.

⁵ <http://u4614432.fsdata.se/wp-content/uploads/2013/09/Unescos-konvention-om-skydd-f%C3%B6r-och-fr%C3%A4mjande-av-m%C3%A5ngfalden-av-kulturyttringar.pdf>

I den avslutande delen av dokumentet i avsnittet "Dialog med det fria kulturlivet och civilsamhället" beskrivs dialogprocessen i arbetet med kulturplanen. På sidan 44 står det: "Det fria kulturlivet har god representation i Västra Götaland via centrumbildningar. Därför har alla centrumbildningar med regionalt stöd involverats i dialogprocessen genom tematiska samråd." Vi undrar om övriga centrumbildningar, utan regionalt stöd, alltså i så fall helt utelämnats från dialogprocessen, och vilka informationsluckor detta i så fall inneburit i processen?

På sidan 46 i avsnittet "Samordnad dialog och samverkan med det civilsamhället [sic!] och det fria kulturlivet" påpekar regionen att man träffar representanter för organisationer i civilsamhället. Men i avsnittet sägs det inget om några dialoger med det fria kulturlivet, som dock ingår i avsnittsrubriken.

KLYS frågar sig om den form av dialoger och samråd som påtalas i dokumentet verkligen är gynnsamma och effektiva för att lyfta fram utmaningar och möjligheter inom *alla* olika konstområden, vilka i mycket kan skilja sig från varandra i förutsättningar och behov. KLYS ser helst att Västra Götlandsregionen inrättar ett formaliserat konstområdesövergripande löpande aktivt samråd med kulturskapare enligt vår beskrivning nedan. Det samråd med ungdomar som regionen har genomfört inför remissen kan fungera som modell för ett arbetssätt som till delar sannolikt kan fungera även för professionella kulturskapare.

KLYS och KLYS medlemsorganisation Svenska Fotografers Förbund (SFF) vill hoppas och tro att yrkesgruppen fotografer räknas in aktivt vad gäller regionens dialoger och samråd. SFF uppmuntrar regionen att ta in en yrkesfotograf i något av de dialogföra som regionen har med det professionella kulturlivet. Det skulle vara ett lämpligt första steg för att öka kunskapen om fotografi och förståelsen för behoven bland fotografer inom VG-regionens professionella kulturliv. SFF hjälper gärna till med förslag på namn och kontakter. Se vidare i avsnitt 7.3 nedan.

Några generella informationspunkter om KLYS syn på regionala samråd med kulturskapare

- KLYS förespråkar en konstområdesövergripande dialoggrupp för att involvera professionella kulturskapare från alla konstområden i en samlad och samstämmig löpande dialog runt kulturplanens framtagande, genomförande och uppföljning.
- KLYS betonar vikten av att en representant för ett konstområde ska vara erkänt yrkesverksam och medlem i någon av KLYS medlemsorganisationer – något som borgar för professionalism och insyn i kultur- och konstnärspolitiska strukturer, både nationellt och regionalt, inom respektive konstområde. Läs mer i *KLYS samrådsguide* med rekommendationer för samrådsarbetet i regionerna. Se länk nedan⁶.
- Samrådets deltagare ska arvoderas för varje möte enligt särskilda arvodesrekommendationer som KLYS tagit fram i samarbete med KLYS medlemsorganisationer; se broschyr *Att ta betalt*⁷.
- KLYS vill också påminna om vikten av att lyfta *samtliga* professionellt verksamma kulturskapares röster och perspektiv i regionen, oavsett anställnings-/verksamhetsform/institutionskoppling. Samrådet bör så långt det är möjligt omfatta och representera både kulturskapare från det s k fria kulturlivet och anställda kulturskapare vid kulturinstitutioner i regionen. Om möjligt även sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer. Även institutionsanställda kulturskapares synpunkter måste beaktas.

⁶ http://www.klys.se/wp-content/uploads/2015/11/KLYS_broschyr_samradsguide_2017.pdf

⁷ <http://www.klys.se/wp-content/uploads/2015/11/Att-ta-betalt-2019.pdf>

5 Kulturplanens kulturpolitiska utgångspunkter

Kulturstrategin är som dokument genomarbetat och strukturerat och i linje med regionens övriga strategidokument. Det framgår tydligt hur regionen arbetar med sin kulturstrategi och det är även tydligt att man ser kulturplanen som en underordnad del av strategin – något som skiljer sig från hur andra regioner arbetar.

Det nämns inledande (s. 3) att strategin pekar ut fem strategiska områden samt prioriteringar för hur kulturpolitiken ska genomföras inom dessa områden. Rent praktiskt i dokumentet blir dessa fem områden otydliga i hanteringen då de inte numreras eller avgränsas tydligt med rubriker – det gör läsningen något oklar.

Över lag känns strategidelen mycket mer genomarbetad, resonerande och tydlig än den följande kulturplanedelen som är kortfattad, svepande och faktiskt sakligt sett anmärkningsvärt bristfällig. Som vi ovan påpekat används också löpande begreppet ”kulturutövare”, och ibland ”kulturutvecklare” – det känns som om regionen verkligen vill undvika begreppet ”kulturskapare”, vilket dock är det gängse begrepp som både KLYS och de flesta regioner idag använder sig av inom kulturpolitik och -planer.

Kulturstrategin kopplar ihop kultur med andra områden som hälsa och miljö genom tydliga skrivningar och påståenden och lyfter på det sättet upp kulturen till samma nivå som övriga regionala strategiområden vilket är bra. Ibland kan vissa kopplingar kännas krystade och skrivna bara ”för att” men här upplevs de ändå relevanta.

I avsnittet med ”Västra Götaland och omvärlden i förändring” är de områden regionen anger som särskilt viktiga för den regionala kulturpolitiken att ta hänsyn till inte helt självklara i sina skrivningar. Hot mot miljön och problematiken med polarisering är frågor på en samhällsnivå som berör alla delar i samhället och självklart även kulturen. Men att säga att man särskilt lyft fram de trendområden som berör kulturen tycker inte vi stämmer. I trenden kring polarisering saknas analysen utifrån kulturskapare och vilka de är – fokus läggs på publiken och deras möjlighet att ta till sig kultur – men vilka har råd att vara kulturskapare, vilka ser vi på scener och som utövare? Vilka samhällsgrupper gestaltas och hur?

De tre sista ”trenderna” har specifik ingång på kulturen och dess förutsättningar anser vi. Men att inte göra ”digitalisering” med alla dess olika utmaningar, ersättningsnivåer, AI, förändrat kulturutbud och tillgång osv till en egen trend för kulturen känns tondövt, och som att man missat en jätteviktig pusselbit. Att digitaliseringen återkommer som en egen rubrik under mål och prioriteringar är bra men att inte lägga den redan här som en trend förstår vi inte.

Avsnittet om Kulturstrategins mål och prioriteringar skulle i en annan regions kulturplan varit en del av just planen. Avsnittet är rörigt då man måste läsa innehållsförteckningen för att förstå vad, och vilken rubrik, som hör hemma var.

Vi saknar kulturskaparna och deras faktiska behov – i avsnittet ”Konstnärligt skapande” tar regionen sig an området men når inte ända fram, tycker vi. Här saknas beskrivningar av vad de ekonomiska förutsättningarna faktiskt är. Se vidare vad vi skriver om detta i avsnitt 6 nedan.

Insatserna som listas i strategidelen kallas för ”exempel på insatser”. Hos läsaren väcks då frågan om vilka insatser det är som uppenbarligen har lämnats utanför detta dokument. Insatserna är dessutom relativt allmänt formulerade och svåra att mäta i förhållande till nuläge. I en strategi bör konkretionen vara bättre för att det inte bara ska bli en distanserad lägesbeskrivning och löst önsketänkande.

Kommunerna

Genomgående är kulturstrategin/kulturplanen vag kring kulturen i kommunerna i regionen. Västra Götaland är en så stor region så det är väl en del av hur man arbetar, men ändå borde kommunerna finnas med mer på något sätt för att förankra bilden av verksamheter i vardag och lokalsamhälle.

KLYS välkomnar däremot regionens tydlighet i att beskriva förhållandet mellan region och kommuner när det gäller kulturlivet: "Den regionala nivån ansvarar för utvecklingsarbete och samordning. De regionala insatserna ska komplettera och stärka den kommunala kulturpolitiken för att ta tillvara synergier och skapa mervärde. Det regionala perspektivet har därmed förutsättning att kombinera markkontakt med överblick." (s. 4)

Vi vill påminna om komplexiteten med små och stora kommuner med olika politiska styren och verksamhetsuppdelning. Detta är ett förhållande som kan vara problematiskt för utvecklingsarbetet på sikt. Hur ska regionen stimulera en eventuellt mindre ambitiös kommun så att kulturplanen förverkligas likvärdigt för samtliga medborgare i regionens alla kommuner?

Principen om armlängds avstånd

Under rubriken "Principen om armlängds avstånd" saknas källhänvisningar, men det är ett högst föredömligt skrivet avsnitt. KLYS välkomnar VG-regionens sakliga tydlighet om vad principen konkret handlar om. Det går i linje med vad Myndigheten för Kulturanalys skriver i sin rapport från 2021 när det gäller rekommendationer om konstnärlig frihet och att på regional och kommunal nivå i större utsträckning använda sig av externa sakkunniga på kulturområdet i bedömningsprocesser för vilken konst som ska få stöd.⁸ Vi uppskattar den sista meningens skärpa om att principen även gäller i formulering av uppdrag till regionala kulturverksamheter.

Det vore värdefullt för denna kulturplan om den kompletterades med en förklaring av hur regionen definierar och ser på kulturens och konstens egenvärde i relation till instrumentella perspektiv och samhällsmål för kulturpolitiken i Västra Götalandsregionen. Hur avser regionen att arbeta under planperioden för att upprätthålla kulturens egenvärde och kvalitet bl a i politikområdesövergripande utvecklingsarbete med bl a hälsa, hållbarhet, Agenda 2030 och kulturella och kreativa branscher? (Mer om KKB i avsnitt 6 nedan.)

KLYS kommentarer och förslag:

- Väl genomarbetad och bra resonerande strategidel, dock kunde konkretionen varit bättre. Kulturplanedelen är bristfällig och vag i sakfrågorna inom konstområdena.
- Insatserna som listas i strategidelen kallas för "exempel på insatser". Hos läsaren väcks då frågan om vilka insatser det är som uppenbarligen har lämnats utanför detta dokument. Insatserna är dessutom relativt allmänt formulerade och svåra att mäta i förhållande till nuläge.
- KLYS välkomnar att *principen om armlängds avstånd* framhävs och beskrivs mycket bra, men vi saknar koppling till kulturens egenvärde och relationen till instrumentella aspekter på kultur.
- Kommunernas kulturliv kunde lyftas fram mer och kopplas bättre till regionens arbete. Hur avser regionen se till att likvärdighet i kulturen ska upprätthållas mellan alla regionens kommuner under hela planperioden?

⁸ *Så fri är konsten - Den kulturpolitiska styrningens påverkan på den konstnärliga friheten*, MYKA, Rapport 2021:1, s 17, 235-236; den tredje rekommendationspunkten

6 Kulturskapers villkor och regional konstnärspolitik

KLYS välkomnar att konstnärspolitiskt viktiga formuleringar lyfts fram i planen, så som armlängds avstånd och konstnärligt skapande och frihet. Men vi saknar som sagt i texten en betoning av kulturens egenvärde och resonemang kring detta begrepp.

I avsnittet "Konstnärligt skapande" på sidan 15 lyfter regionen fram vikten av "rimliga arbetsvillkor" för kulturskappare. KLYS välkomnar hela avsnittet och regionens övergripande ambitioner, men uppfattar det som mest beskrivande text med just allmänt hållna ambitioner framför konkreta strategier i sak. Vi ser hellre att exempelvis ett i sammanhanget så svagt ord som "rimliga" byts ut mot "goda". Utan goda villkor kan inte kulturskappare vara den dynamiska, utmanande och obundna kraften enligt självständighetsmålet i de kulturpolitiska målen, vilket i sin tur påverkar medborgarnas möjligheter att ta del av konst, och den konstnärliga kvalitet som är tänkt att präglade samhällets utveckling.

Kulturskapers ekonomiska villkor

Under rubriken "Kulturlevets infrastruktur" är det i KLYS ögon allt för svepande i de beskrivande formuleringarna. Om regionen med begreppet ekonomiskt stöd menar rätt lön/ersättning tycker vi nog ändå att detta behöver förtydligas bättre. Nu är det som det förutsätts finnas ett kulturliv, men vilka som bygger upp det – dvs kulturskapparna – framgår inte alls tillräckligt bra.

Ersättningar och arvoden ska följa gällande kollektiv- och ramavtalsnivåer, det ska gälla även om den som beställer arbetet inte omfattas av dessa. Vi vill påminna om att regionen alltid i sin egen anslagsgivning till professionella kulturaktörer bör beakta såväl gällande kollektiv- och ramavtal, som gällande arvodesrekommendationer och upphovsrätt.

KLYS saknar i VG-regionens kulturstrategi/kulturplan skrivningar som på ett tydligt och kompetent vis framhäver kulturskapers ekonomiska villkor och konkreta exempel på insatser som avses göras under planperioden. Vi noterar att det främst är i kulturplanedelens Bild och form-avsnitt som kulturskapers villkor nämns mer ingående och frekvent. Regionen bör komplettera med skrivningar om hur den ser på kulturskapers villkor inom övriga konstområden samt övergripande kring kollektivavtal, upphovsrätt och ersättningsnivåer för kulturskappare. De olika konstområdena relaterar på olika vis till avtalspolicys av olika slag, som t ex att MU-avtal för bild och form är något helt annat än kollektivavtal för orkestermusiker, vilket borde förtydligas och förklaras i strategin/planen.

Generellt sett finns alltid risken med kulturplanerna att ambitioner gällande stärkta villkor för kulturskappare blir allt för allmänt hållna och därför kan kvarstå som regionala viljeinriktningar under hela planperioden, snarare än konkreta insatser i praktiken inom respektive verksamhetsområde.

Kulturskapers arbetsmiljö

Ingen yrkesverksam kulturskappare ska gå sönder på jobbet. Många gånger är kulturskappare anlitade eller inhyrda för att genomföra ett specifikt arbete eller finnas på en viss plats vid ett visst tillfälle i den offentligt arrangerade kulturen. Då är det viktigt att de har en trygg arbetsmiljö. Hos t ex scenarbetare på konserter och musikturnéer är det inte ovanligt med bristfälliga loger, arbetstider, och mycket annat.

KLYS välkomnar att det på sidan 13 påtalas att: "Västra Götalandsregionen ska medverka till att skapa arbetsmiljöer och sammanhang där respekt råder och där inga former av diskriminering och trakasserier accepteras." Vi ser gärna att strategin/planen kompletteras med skrivningar om främjande även av kulturskapers fysiska arbetsmiljö enligt vad vi beskriver i stycket ovan.

Kompetensutveckling för kulturskapare

Det är utmärkt att behovet av kompetensutveckling för kulturskapare lyfts i dokumentet och i ett särskilt avsnitt. I detta avsnitt om kompetensutveckling nämns dock inte Kulturakademien och inte heller de mångtaliga möjligheter som finns i regionen i form av allt från särskild inriktning på högskolor, Högskolan för Scen och Musik, Valand till specifika folkhögskolor och YH-utbildningar som Filmarbetarutbildningen i Trollhättan och PAS i Göteborg med inriktning mot Scen tekniker mm.

Gränsdragningar mellan professionellt och ideellt kulturskapande

På sidan 12 står det: En poäng med ett ideellt kulturliv är att arbetande personer kan *agera* professionellt. Organisationer inom civilsamhället kan ha anställd personal, medan *ideellt engagemang* sker oavlönat.”

På sidan 21 i avsnittet ”Internationalisering” står det: ”Det fria och det ideella kulturlivet kan vara lika viktigt för den regionala profileringen som för kulturinstitutioner.”

På sidan 37 står det: ”Den organiserade folkbildningens aktörer har dock en särskild kompetens, eftersom de är verksamma i skärningspunkten mellan det professionella och det ideella kulturlivet [...]”

KLYS vill uppmärksamma att det finns delar av det regionala kulturlivet där det kan vara komplext att hantera gränsdragningar mellan ideellt respektive professionellt kulturskapande samt amatörkultur. Jämför vad vi skriver nedan i scenkonstavsnittet om arrangörer.

En i KLYS ögon ytterst relevant fråga att ställa sig är hur gränsen mellan professionella och amatörer kan upprätthållas på sikt, eller i vilken grad regionen i sin kulturpolitik eftersträvar tydliga gränsdragningar mellan professionellt verksamma och de ideella samt amatörer, bl a när det kommer till arrangörsleden i den regionala kulturen. Liksom den konstnärspolitiska utredningen från 2018 betonar, menar KLYS att professionella kulturskapare med erfarenheter och kunskaper från sina yrken har avgörande betydelse för konst- och kulturlivets utveckling i en region, inte minst i lokalsamhällena. Professionell konst och kultur är ofta utgångspunkt och förebild för amatörverksamheter och ideella krafter och initiativ. De yrkesverksamma kan fungera som draglok, katalysatorer och fortbildare i föreningslivet och för medborgarna över lag i kulturlivet.

KLYS ser långsiktigt en generell fara i landets regioner att ett motsatsförhållande kan uppstå mellan ideellt driven och professionell kultur, och att ekonomiska hänseenden tenderar att styra den regionala politiken mot kostnadseffektiva lösningar, där föreningsverksamhet och ideell kultur ibland stimuleras mer än professionell kulturutveckling. Risken tror vi är störst i gles- och landsbygd där det ofta finns mindre resurser till professionell kulturell infrastruktur och kompetens.

KLYS välkomnar att VG-regionen påpekar följande på sidan 12: ”Samarbeten med det professionella kulturlivet skapar fler arbetstillfällen.” Men vi ser flera motsägelser i strategin/planen kring hur regionen beskriver förhållandet mellan ideell och professionell kultur. Kanske kunde vissa skrivningar justeras så att det framgår bättre att ordet ”professionell” i sammanhanget i ett sådant här dokument främst ska ses som synonymt till **yrkesverksam**, och inte till att oavlönat ”agera professionellt”. En kulturstrategi måste understryka vikten av att professionella kulturskapares får betalt för sitt yrkesarbete, och inte så att säga ”sväva på målet” så som i de tre skrivningarna citerade ovan.

Kartläggning av kulturskaparna och deras förutsättningar

KLYS välkomnar att VG-regionen poängterar behovsanpassade *utvärderingar* av sitt kulturliv. Det märks att regionen är mån om sin kunskapsinhämtning om kulturen. På sidan 8 står det:

”Prioriteringarna är baserade på behov och utmaningar som framkommit dels via statistik, utvärderingar och rapporter [...]”

På sidan 46: ”Vid behov utreder och utvärderar kulturnämnden specifika konst- och kulturområden, men även verksamheters arbete med exempelvis deltagande, jämställdhet eller tillgänglighet.”

KLYS har gärna dialog med regionen kring fortsatt kartläggning av förutsättningarna för att kulturskapare ska kunna vara yrkesverksamma i sin egen region. Inom konstområden där detta inte redan gjorts rekommenderar KLYS att det görs en översikt över vilka kulturskapare som är yrkesverksamma i regionen; vilka som är knutna till de olika kulturinstitutionerna samt under vilka villkor de utför sina uppdrag och anställningar. En sådan kartläggning bör vara ett levande dokument att återkommande uppdatera för att skapa en god grund för en välförankrad och utvecklad regional konstnärspolitik under planperioden, som inger förtroende hos alla inblandade parter. En löpande regional kartläggning kan med fördel ta sin utgångspunkt i den konstnärspolitiska utredningens från 2018 samt i regeringens konstnärspolitiska skrivelse från 2021⁹ och den sk återstartsutredningen¹⁰.

Konstnärlig residensverksamhet

Ett konstnärsresidens sätter regionen på kartan; lockar dit intressanta namn, och i förlängningen kan yrkesverksamma kulturskapare få upp ögonen för lokala berättelser och perspektiv att förmedla till omvärlden. Ofta kan publika framträdanden kopplas till residenset som ett sätt att ge tillbaka. Egna regionalt eller interregionalt organiserade residens behöver inte alltid vara särskilt kostsamma eller svåra att arrangera.

KLYS välkomnar det exempel på insats som regionen nämner på sidan 16: ”Utveckla residensverksamhet och sprida inom en mångfald av konstarter och kulturyttringar”, samt att residensutveckling lyfts fram på sidan 22 i avsnittet om internationalisering. Förslagsvis kan residens få en egen rubrik i strategin/planen, där regionen samlar allt om vilka övergripande satsningar som planeras inom samtliga konstområden.

Kulturella och kreativa branscher (KKB)

KLYS välkomnar att regionen i planen lyfter fram utveckling av kulturella och kreativa branscher (KKB). En tydlig koppling till kulturskapare/konstnärer saknas dock i avsnittet. Det vore önskvärt om regionen i planen även skriver något om värnandet av konstens egenvärde i relation till företagsutveckling och näringsperspektiv inom kulturen.

Även om mer konkretion sannolikt kommer i årliga handlingsplaner vore det på sin plats i denna strategi/plan med redogörelser för KKB som kopplar utvecklingsmål till sakfrågor som exempelvis resurscentrum med datorpark, handledningsmöjligheter, replokaler och teknikpooler.

KLYS vill också påminna om behovet av närmare samverkan mellan regional kultur- och näringspolitik, samt mellan kulturförvaltning och näringspolitisk förvaltning på regional nivå, bl a för att se till att näringspolitiska stöd på regional nivå också når fram till egenföretagande kulturskapare, som tyvärr ofta faller utanför specifikt näringsinriktade stöd.

Vi påminner regionen om att gärna inrätta ett kulturskaparsamråd, eller referensgrupp för kulturlivet, och engagera en sådan dialoggrupp konkret i KKB-frågor, t ex genom att få kulturskapare att mötas med regionala näringspolitiska referensgrupper (om sådana finns) för brobyggande mellan konstnärliga villkor och KKB-utveckling i regionen.

⁹ Politik för konstnärers villkor, Skr. 2020/21:109

¹⁰ Från kris till kraft; SOU 2021:77; <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2021/09/sou-202177/>

Upphovsrätt

På sidan 35 står det: "Digitaliseringen har skapat behov av nya affärsmodeller, eftersom vinsterna ofta inte förs tillbaka till upphovspersonen och den konstnärliga kärnan."

I avsnittet "Digitalisering" på sidan 19 står det: "Förändringar kopplade till digitalisering och upphovsrätt utmanar förutsättningarna för de professionellt verksamma."

I avsnittet om scenkonst står det på sidan 23: "Dessutom upplever yrkesutövare kompetensbrist inom juridiska frågor om upphovsrätt. Komplexiteten kring upphovsrätt har nämligen ökat dramatiskt i takt med att digitaliseringen gjort det möjligt att distribuera produktioner på helt nya sätt."

I musikavsnittet på sidan 25 står det: "Utöver detta skapar den digitala utveckling som pandemin medfört nya, komplexa frågor om upphovsrätt, vilka behöver lösas gemensamt."

KLYS välkomnar att upphovsrätt nämns på flera ställen i planen. Men trots alla dessa skrivningar saknar denna strategi/plan några förslag på insatser för att stärka upphovsrätten för professionella kulturskapare i Västra Götalandsregionen. Dokumentet borde förses med utvecklande resonemang om hur regionen avser att arbeta för att värna upphovsrätten för kulturskapare. Regionen bör i planen redogöra för hur man konkret ska hantera upphovsrättsliga frågor kopplade till kulturskapares yrkesverksamheter och villkor.

KLYS efterlyser generellt i alla regionala kulturplaner ett tydligt konstaterande att upphovsrätten är en viktig förutsättning för konstnärlig och kulturell utveckling, och att upphovsrättsliga ersättningar aldrig är något man kan bortse från vid uppdrag till kulturskapare och konstnärer och vid användning av deras verk och prestationer. Vid anslagsgivning till konst och kultur, t ex vid digitalisering och digitalt tillgängliggörande av konst och kultur, måste det alltid tas höjd för kostnader för upphovsrättsliga ersättningar till olika upphovsrättsinnehavare, däribland upphovspersoner och utövande konstnärer.

Relevanta regionala satsningar på digitaliseringens möjligheter bör även inkludera spridning av kunskap om upphovsrätten och om och när avtal måste skrivas och ersättning utgå. Regionen bör därför stödja intern och extern kompetensutveckling som belyser digitaliseringens och upphovsrättens möjligheter och utmaningar, även för upphovsrättsinnehavare i länet, och uppmuntra kommunerna att, beroende på användning, skriva avtal med upphovsrättsinnehavarna. Detta är särskilt viktigt om regionen avser att seriöst arbeta för att främja kulturskapares villkor.

KLYS kommentarer och förslag:

- Strategin/planen har bristfälliga skrivningar om **kulturskapares ekonomiska villkor**, bl a om kollektivavtal och ersättningsnivåer samt olikheterna mellan olika konstområdens villkor.
- Bra att **utvärderingar** av regionens kulturliv lyfts fram. Förklara gärna om fler planeras kopplat till professionella kulturskapares villkor och inom vilka konstområden.
- Bra att **kompetensutveckling** lyfts fram tydligt. Utveckla gärna konstområdesövergripande.
- Bra att **kulturskapares arbetsmiljö** påpekas, om än enbart gällande diskriminering etc. Komplettera gärna om kulturskapares fysiska arbetsmiljö också.
- Bra att **upphovsrätten** lyfts fram. Men komplettera gärna mer konkret om insatser för att värna upphovsrätt för kulturskapare, även specifikt kopplat till digitalisering inom konstområdena.
- Bra att **konstnärliga residens** i framhålls. Samla gärna detta i ett konstområdesövergripande eget avsnitt.
- **KKB (KKN)** lyfts fram tydligt. Men koppla området tydligare till kulturskaparna. Problematisera gärna kulturens egenvärde i relation till KKB, näringar och instrumentella perspektiv.

7 Synpunkter gällande de olika konstområdena

7.1 Scenkonst – Teater, dans, cirkus och musik (s. 23-25)

KLYS och KLYS medlemsorganisation **Fackförbundet Scen & Film** har följande synpunkter gällande planens avsnitt om scenkonst och film:

Kulturstrategins koppling till själva kulturplanedelen blir rörig då regionen t ex i avsnittet ”Deltagande i Kulturlivet” (s. 8-9) anger som mål att man ska bidra till utveckling av spelplatser, scener och samordning av turnéer. I kulturplanedelens avsnitt om scenkonst tas samma sak upp, här med andra formuleringar, men varken här eller i strategin beskrivs hur regionen tänker att det ska göras i praktiken. Målet är skrivet i strategidelen – problemet beskrivs i kulturplanedelen – men det är ändå oklart hur dessa hänger ihop. Är kulturplanedelen bara en beskrivning av ett nuläge så är det ingen plan utan just en beskrivning.

Kulturplanedelen är beskrivande men rör sig på ett mycket övergripande plan. Den landar inte i verklig verksamhet och analys. Scenkonst och film beskrivs korrekt, men vi saknar förankring i regionens och kommunernas kulturliv; yrkesverkligheten för våra medlemmar.

Vi ser positivt på att regionen problematiserar bristen på teknisk kompetens och framtida behov och att man här faktiskt lyfter digitalisering/upphovsrätt/juridik som ett område som är både svårt och kräver arbete och kompetens.

I avsnittet om film saknas däremot skrivningar om filmarbetare och att det är ett bristyrke. Om den höga takten ska hållas som man efterfrågar kring produktion, utvecklingsinsatser osv. behöver vi fler utbildade filmarbetare som har möjlighet att kompetensutvecklas och kunna leva på sitt yrke.

Kollektivavtal samt löneindexuppräknings

KLYS och Fackförbundet Scen & Film saknar i strategin/planen skrivningar om gällande kollektivavtalsnivåer. Avtalsfrågor gäller i olika former inom samtliga konstområden, och utifrån olika avtalspolicies, som t ex att MU-avtal för bild och form är något helt annat än kollektivavtal för orkestermusiker. Sådant här bör förtydligas, förklaras och understrykas bättre i dokumentet.

Vi vill i övrigt gällande hela området scenkonst och musik påminna regionen om den generella problematik som är synnerligen kännbar på scenkonstområdet – att kulturinstitutionerna långsiktigt har svårt att upprätthålla och utveckla verksamheten, eftersom uppräknings av medel inte sker i samma takt som löne- och prisökningar.

Arrangörsleden

Det är positivt att arrangörsleden lyfts fram i planen och avses stärkas under planperioden genom stöd. Generellt sett vill KLYS påminna om att alla regionala satsningar på att stärka arrangörsledet och nå ut i hela regionen inom scenkonsten och musiken är viktiga, men att det i en lokal kontext i gles- och landsbygd många gånger kan vara ideellt verksamma och amatörer som upprätthåller delar av (eller hela) infrastrukturen för scenkonsten, vid sidan av *Riksteatern* och enstaka kommunala satsningar. I detta avseende är det angeläget att regionen i kulturplanen är tydlig med gränsdragningar mellan vad som under planperioden är satsningar på professionell verksamhet och vad som är amatörverksamheter. Och hur offentliga resurser, både regionala, kommunala och nationella, samordnas och fördelas på bästa sätt för en långsiktighet i regionens professionella scenkonstutveckling, samt vilka avtalsenliga och skäliga ersättningsnivåer som gäller.

7.2 Bild och form (s. 29-30, 31-32)

Konstnärernas Riksorganisation (KRO) är medlem i KLYS och företräder drygt 3500 professionella bildkonstnärer, konsthantverkare och formgivare i Sverige. Organisationen arbetar för konstnärlig frihet och goda villkor för bild- och formkonstnärer. Vid sidan av vad KLYS och KRO gemensamt skriver nedan hänvisas till KROs separat inskickade remissyttrande.

Professionell bild och formkonst i kultursamverkansmodellen

Professionell bild- och formkonst har ingått som ett konstområde i kultursamverkansmodellen sedan 2018. Kulturrådets statistik för 2021 visar att bara 1% av de medel som slussas till regionerna via modellen går till området professionell bild- och formkonst, och att 21 verksamheter inom bild och form erhåller statliga medel genom modellen. Det rör sig bland annat om regionernas konstenheter, konsthallar för visning av samtidskonst, konstkonsulenter och resurscentrum för yrkesverksamma konstnärer. Detta är förvisso inte hela bilden då många konstmuseer redovisas under området regional museiverksamhet, men det är tydligt att medlen till de olika konstområdena är ojämnt fördelade och vi efterfrågar därför en mer rättvisande statistik för bild- och formområdet och en mer rättvis fördelning av medlen inom kultursamverkansmodellen.¹¹

Ett vitalt och utforskande konstliv kräver att konstnärerna kan verka under rimliga arbetsvillkor. Bild- och formkonstnärer är en av de konstnärliga yrkesgrupper som har absolut lägst inkomster. Konstnärsnämndens rapport *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor* från 2016 visar att den sammanräknade medianinkomsten för bildkonstnärer är 13 138 kr i månaden före skatt. Det kan jämföras med hela befolkningen vars medianinkomst är 24 172 kr i månaden före skatt. Det finns vare sig anställningar eller kollektivavtal för denna yrkesgrupp. Enligt samma undersökning deklarerade 73% av bild- och formkonstnärerna som företagare och 65% som enskilda näringsidkare.¹² Det behövs satsningar som säkerställer att bild- och formkonstnärer får skäliga ersättningar när de arbetar med till exempel utställningar, gestaltungsuppdrag, föreläsningar eller andra uppdrag för regionala och kommunala arrangörer och andra aktörer med regionalt och kommunalt stöd.

Konstnärligt skapande

I avsnittet "Konstnärligt skapande" på sidorna 15-16 framhålls att "Genom att stärka de professionella konstnärernas förutsättningar att verka skapas bättre förutsättningar för konstnärlig utveckling och konstnärlig frihet". En mycket viktig förutsättning för en stark konstnärskår är goda ekonomiska och sociala villkor.

- Vi vill därför att det läggs till som en prioritering i avsnittet "Konstnärligt skapande" att regionen skall säkerställa att professionella konstnärer som ges uppdrag inom ramen för den regionala verksamheten kan verka under goda villkor.

Bild och form i kulturplanen

Kulturstrategins mål och prioriteringar är samlade i ett eget avsnitt. Det innebär att verksamheter med mycket olika förutsättningar och villkor måste dela prioriteringar, vilket gör det svårt för oss att bedöma vad Västra Götalandsregionen har för strategiska målsättningar för bild- och formområdet under kulturplaneperioden.

11 Kulturrådet, *Rapport: Kultursamverkansmodellen 2021*.

12 Konstnärsnämnden, *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor* (2016).

Avsnittet "Bild och form" på sidorna 29-30 är komprimerat till fem korta stycken. Vi hade gärna tagit del av mer information vilka insatser regionen genomför och planerar inom bild och form. Här uttrycks förvisso ambitioner och prioriteringar men vi skulle gärna se dem förtydligade och konkretiserade. Viss information om de verksamheter som har ett regionalt uppdrag finns bilagda men i bilagan anges inte vilka av dessa som sorteras in under kategorin bild- och form.

- Vi föreslår att Västra Götalandsregionens prioriteringar för bild- och formområdet under kulturplaneperioden förtydligas.

Konstnärernas villkor

Vi tycker det är utmärkt att Västra Götalandsregionen tydligt pekar ut bild och form som ett område som behöver stärkas och att konstnärernas villkor behöver förbättras, bland annat genom en stärkning av infrastrukturen och genom att följa det så kallade MU-avtalet (avtalet för medverkans- och utställningsersättning).

Västra Götalandsregionen har legat i framkant jämfört med andra regioner när det gäller att se till att bild- och formkonstnärer får skäligt betalt för sin medverkan i utställningar, genom att skjuta till extra medel i budgeten för att säkerställa att de utställningsarrangörer som får stöd via kultursamverkansmodellen också har möjlighet att betala medverkansersättning enligt MU-avtalet till utställande konstnärer. Det är utmärkt att regionen lyfter denna satsning i kulturplanen på sidan 30: "Fortsatta satsningar på MU-ersättning till konstinstitutioner är ett led i att fortsatt medverka till förbättrade villkor för konstnärer i Västra Götaland".

- Vi föreslår också att regionen, som ett komplement till det nuvarande anslaget för MU-ersättning, anslår medel till en MU-pott som öronmärks för skäliga arvoden till bild- och formkonstnärer som även ideella arrangörer kan ansöka om medel ur.

På sidan 16 lyfts behovet av permanenta konstnärliga produktionsplatser i form av till exempel ateljéer, verkstäder, replokaler och studior för konstnärer och kulturutövare. Det är utmärkt att regionen "vill verka för nya produktionsplatser i hela Västra Götaland", och "stimulera till bruk, återbruk och transformation av befintliga lokaler till kulturändamål". Vi ser att regionen, i samarbete med kommunerna, skulle kunna spela en stor roll i arbetet med att tillgodose det stora behovet av konstnärliga produktionsplatser i länet till hyresnivåer som konstnärer kan efterfråga.

I tillägg till ovanstående föreslår vi att:

- regionen återkommande och i samverkan med kommunerna gör kartläggningar av behovet av infrastrukturella satsningar för bild- och formsektorn
- anslår medel för riktade näringsbidrag till ateljéföreningar, kollektivverkstäder och andra konstnärliga produktionsplatser i länet

Offentlig konst och enprocentsregeln

Den offentliga konsten är ett av de mest demokratiska och tillgängliga konstnärliga uttryck vi har. Västra Götalandsregionen tillämpar enprocentsregeln enligt regionens riktlinjer för investeringar. Enprocentsregeln innebär att en procent av en byggnadsinvestering avsätts till konstnärliga gestaltningar. Det innebär en unik möjlighet för det offentliga att upphandla konst av hög kvalitet och hög grad av tillgänglighet för invånarna. Det är därför utmärkt att det i kulturplanen står att "arbetet med offentlig konstnärlig gestaltning, vilket ihop med samhällsplanering samt enprocentsregeln behöver stöttas och utvecklas i dialog med kommunerna".

I tillägg till ovanstående föreslår vi att:

- regionen avsätter en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i de delar av länet där det inte byggs lika mycket.

Gestaltad livsmiljö

I avsnittet om bild och form nämns också politiken för gestaltad livsmiljö. Här vill vi påpeka vikten av bild- och formkonstnärernas kompetens tillvaratas i arbetet med att utveckla området. Vi och våra lokala företrädare vill gärna involveras som samtalspart och remissinstans i det arbetet.

Vi vill också påminna om att det är viktigt att lyfta fram att detta politikområde inte bara avser arkitektur, design eller konstnärlig gestaltning utan även bör omfatta möjligheter för kultur- och föreningsverksamhet att hyra lokaler till rimliga priser, utrymme för mer tillfälliga eller experimentella konstnärliga uttryck och stöd till lokala konstaktörer. Detta lyfts fram i regeringens proposition Politik för gestaltad livsmiljö: "Såväl olika former av kultur- och föreningsverksamheter som mindre företag, butiker, restauranger och kaféer är också väsentliga forum för möten mellan människor och för ett samhälle som håller ihop. Den typen av verksamheter har ofta behov av lämpliga och lättillgängliga lokaler till rimliga priser för att kunna etablera sig och utvecklas. För exempelvis ideella föreningar, hantverks- och konstnärsverksamhet och butiker med mindre stark kommersiell bas är mindre och billiga lokaler viktigt".¹³

7.3 Fotografi

KLYS är medvetet om att *fotografi* formellt sett inte är ett eget verksamhetsområde inom kultursamverkansmodellen, men vår medlemsorganisation **Svenska Fotografers Förbund** (SFF) vill till Västra Götalandsregionen förmedla följande synpunkter på kulturplaneremissen:

Enbart på ett ställe i Västra Götalandsregionens kulturplan nämns fotografi och då som en arena inom bild och form jämsides med gallerier, konsthallar, museum, gestaltad miljö och föremål. Vad gäller det regionala bild och form-verksamhetens uppdrag vill SFF understryka fotografien som en viktig del av bild- och formområdet med sina unika förutsättningar, möjligheter och behov. Det kan inte enbart ses som ett område under konst, form, arkitektur och design – eller för den delen i ett dokumentärt, kulturhistoriskt och musealt berättande perspektiv.

Vi är glada att läsa att Västra Götalandsregionen arbetar i överensstämmelse med MU-avtalet. Här vill vi uppmärksamma att MU-avtalet är tecknat mellan Kulturrådet och tre organisationer: KRO, Svenska Tecknare och oss på SFF och gäller därmed även fotografer. Samt att även SFF har rekommendationer kring arvorden och prissättning att tillgå för regionens aktörer vid beställning och inköp av fotografi. Offentliga aktörer är stora bildköpare och får inte falla när det kommer till att betala för sitt nyttjande av fotografiska bilder och verk, vilket vi tyvärr allt för ofta blir varse om sker vid beställningar och upphandlingar av fotografiska tjänster. De yrkesverksamma kulturskaparna måste ges bättre arbetsvillkor och uppdragsgivare respektera upphovsrätten samt ge rimlig och proportionerlig ekonomisk ersättning för deras arbete, i enlighet med de nya reglerna i upphovsrättslagstiftningen gällande den digitala marknaden som implementerades 1/1 2023. Detta både när det gäller konstnärligt

13 Kulturdepartementet, *Politik för gestaltad livsmiljö*, Prop. 2017/18:110, s. 61.
<<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2018/02/prop.-201718110>>

arbete och när det gäller uppdrag. Gränsdragningen däremellan är ibland tunn och de flesta fotografer arbetar idag i en bredd från konstnärligt till kommersiellt.

Många fotografer arbetar idag med både stillbild och rörligt och torde därmed även återfinnas i den grupp som beskrivs i kulturplanen sektion om film och audiovisuellt berättande i Västra Götalandsregionen. En del fotografer arbetar både med video/uppdragsfilm/kortfilm och spelfilm. Vi instämmer i att "filmkunnighet" som det benämns i kulturplanen - där barn och unga lär sig att granska, tolka och analysera vad som visas - blir allt viktigare i en samtid som präglas av rörlig bild. Men vi vill lyfta att det är minst lika viktigt när det gäller stillbild. Vi instämmer i regionens analys att den ständigt växande mängden digital information gör det svårare att förhålla sig kritisk till fakta, och bidrar därmed till ökade motsättningar mellan grupper. Vi ser att den visuella läskunnigheten är generellt låg bland unga och utvecklingen av AI ställer allt högre krav på att kritiskt kunna granska stillbild och rörlig bild.

Vad gäller den regionala biblioteksverksamheten och läs- och litteraturfrämjande verksamheten så vill vi uppmärksamma regionen på fotografiska böcker samt samtal om fotografiska böcker och fotografi på bibliotek – en genre som ofta hamnar i skymundan för övrig litteratur.

Vi ser Västra Götalandsregionens satsningar på kulturella och kreativa branscher som mycket viktiga. I utformningen av insatser inom detta område uppmuntrar vi starkt till ett nära samråd med regionens professionella, inkluderat yrkesfotografer. Fotografer är en grupp som tyvärr ofta lätt faller mellan olika ansvar och insatser även inom kulturella och kreativa branscher, något vi befarar riskerar ske här när vi läser kulturplanen och ett flertal andra områden nämns, men inte fotografi. Vi vill uppmärksamma regionen på att fotografer – ihop med designers, musiker och filmare – är i mångt och mycket gig-ekonomins pionjärer. Men i takt med gig-ekonomins utveckling växer en arbetsmarknad med sämre villkor fram. Möjligheterna måste bli större att leva och verka utifrån sitt kreativa yrke. Ett annat fokusområde för regionen är digitalisering och digital delaktighet. Fotografi är ett fantastiskt medium i den digitala utvecklingen. Men värt att notera är att digitaliseringen skapar en mängd nya möjligheter inom kulturlivet men har inte i någon större utsträckning främjat fotografers (eller andra kulturskapares/ upphovspersoners) möjligheter att få skäligt betalt, snarare tvärt om.

Konkret ser vi att insatser i form av fler utställningsplatser för fotografi, samtal kring fotografi, liksom mörkrum på KKV-verkstäder och studios att hyra för rimlig kostnad skulle bidra till bättre förutsättningar för fotografer verkandes i Västra Götalandsregionen. SFF uppmuntrar Västra Götalandsregionen se över i vilken av de grupperingar som regionen har samråd med som det finns kompetens eller representation inom fotografi. På så sätt kan kunskapen om fotografi och förståelsen för behoven bland fotografer inom regionens professionella kulturliv byggas.

7.4 Litteratur- och biblioteksverksamhet (s. 28-29)

Sveriges Författarförbund är en facklig organisation för professionellt verksamma författare och litterära översättare. För närvarande har organisationen drygt 3 000 medlemmar. Den har funnits sedan 1893 och ser som sin uppgift att tillvarata och bevaka medlemmarnas juridiska, ekonomiska och ideella intressen, men också att skapa utrymme för brett och internationellt utbyte mellan författare och översättare. Författarförbundet erbjuder även rådgivning för allmänheten. Medlem i organisationerna KLYS, Copyswede, Bonus Copyright Access och ALIS.

Litteraturen är starkt förankrad i Västra Götalandsregionen. Här verkar ett flertal olika förlag och kulturtidskrifter, det finns utbildningar i kreativt skrivande och översättning på universitetsnivå, samt ett

antal olika litteraturscener, litteraturfestivaler och litterära aktörer (Bokmässan i Göteborg, Textival, Litteraturhuset i Göteborg, Bokdagar i Dalsland, Göteborgs poesifestival, Sjuhärad text, Forum för poesi och prosa och Angereds bokmässa är bara några exempel). I kulturstrategin poängteras vikten av att skapa en infrastruktur för kulturlivet, men när det gäller litteraturen så är detta alltså något som i stor utsträckning redan finns. Snarare än att skapa en infrastruktur för litteratur behöver man i stället fokusera på hur den befintliga infrastrukturen på bästa sätt ska underhållas och vidareutvecklas.

Litteraturområdet finns med i kulturplanen, under verksamhetsområdet "Litteratur, språk och det offentliga samtalet". Även verksamhetsområdet "Bibliotek och läsfrämjande" berör litteraturområdet, eftersom biblioteken är centrala som arrangörer och arenor för litteratur och det offentliga samtalet. Att dessa två verksamhetsområden är skilda och inte klumpas ihop är positivt, även om de hänger ihop som viktiga delar av litteraturens ekosystem. För att främja läsande behöver det finnas litteraturscener och platser för möten mellan de som skriver och de som läser, och omvänt gäller att ett offentligt litteratursamtal bygger på att det finns läsare som vill ta del av ett sådant samtal. Läsfrämjande hör helt enkelt ihop med goda förutsättningar för att kunna arbeta med litteratur och vice versa.

Yttrandefriheten, och i förlängningen demokratin, måste försvaras mot reaktionära krafter. Att journalister, författare och översättare kan verka fritt är avgörande för en fungerande yttrandefrihet. En av kulturstrategins prioriteringar är att stärka arenor för yttrandefrihet och demokrati. En konkretisering av hur detta ska ske är att regionens kommuner ska stödjas och uppmuntras att bli en fristad (Västra Götalandsregionen är sedan 2014 medlem i ICORN, International Cities of Refuge Network). Regionen erbjuder inte någon fristadsplats i egen regi, men arbetar stödjande och samordnande med fristadsfrågor gentemot kommunerna. I dagsläget finns det två fristäder i regionen, Göteborg och Uddevalla.

I kulturstrategin står det att "för att kulturen ska kunna vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft i Västra Götaland behöver det finnas förutsättningar att verka och utvecklas som professionell konstnär och kulturutövare under rimliga förutsättningar." Vad gäller litteraturområdet poängteras att de flesta förlag i regionen är små- eller enmansföretag och att det därför finns ett behov av branschkluster och samlingspunkter. Man tar också upp att författare är beroende av arenor där verk, författare och läsare kan mötas. Däremot finns det inga målsättningar för rimliga avtal och ersättningar för de som är verksamma inom litteraturområdet.

Över lag hade vi gärna sett mer av en konkret lägesbeskrivning för de prioriterade områdena. Vad gäller biblioteken står det i kulturstrategin att "biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla". Men hur många bibliotek finns idag? Hur ser utvecklingen ut vad gäller antalet bibliotek, öppettider, bemanning? Kanske tas detta upp i den separata biblioteksplan som nämns i kulturstrategin, men denna information hade gärna fått finnas med även i kulturplanen. Vi undrar också vad syftet med att lyfta ut biblioteksplanen ur kulturplanen är. Det hade även varit välkommet med en mer konkret beskrivning av de stöd som ges till kulturutövare som vill utvecklas och vara kvar i regionen. Det finns ju ett antal stöd – översättarstödet, essästödet, residensverksamheten, arbetsstipendier och vistelsestipendier osv – men dessa nämns inte i kulturstrategin.

2021 utnämndes Göteborg till litteraturstad av Unesco, FN:s organisation för utbildning, vetenskap och litteratur. VGR är en av tre huvudparter i samarbetet kring Litteraturstaden Göteborg, tillsammans med Göteborgs stad och Göteborgs universitet. Utnämningen till litteraturstad innebär att Göteborg ska utvecklas som en stad där vi läser för våra barn, bejakar konstnärlig frihet, värnar yttrandefrihet och möts i interkulturella utbyten, med litteratur som en nyckel till social hållbarhet. Det är med andra ord en mycket god grund för att stärka läsande och skrivande, yttrandefrihet och internationella författarutbyten.

8 Sammanfattning

KLYS har övergripande sett ett blandat intryck av Västra Götalandsregionens förslag till ny/reviderad kulturstrategi/kulturplan för 2024-2027. Vi finner hos regionen en generellt god kompetens kring konstnärspolitiska frågor och sådant som armlängds avståndsprincipen, som är väldigt bra redovisad. Dock saknar vi en större tydlighet om kulturskapares roll i kulturlivet och samhällsbygget, samt resonemang kring kulturens egenvärde, och vi efterlyser att en del sakfrågor utvecklas mer, bl a om upphovsrätt och avtalsfrågor för kulturskapare.

Styrdokument av detta slag har en tendens att vara övergripande och ibland något svepande. Och även om det förekommer vissa vaga och till intet förpliktigande formuleringar i dokumentet uppfattar vi det som på det stora väl genomarbetat. Det hade varit välkommet med fler konkreta förslag och kanske framför allt en större tydlighet kring vad som är regionens respektive kommunernas ansvar, samt vilka krav eller villkor som regionen ställer på sina samarbetspartner. Det hade också varit intressant att veta hur Kulturstrategi Västra Götaland 2024–2027 skiljer sig från föregående strategi – vad har förändrats, vad har prioriterats bort och vad har tillkommit?

Eftersom den fleråriga strategin/planen är så strukturellt övergripande borde nog även årliga planeringsdokument behöva remitteras i sig, så långt det vore möjligt, för att kulturbranschen ska få insyn och den demokratiska processen ska fungera tillfredsställande.

KLYS vill slutligen tacka Västra Götalandsregionen för att vi gavs tillfälle att inkomma med dessa synpunkter på remissversionen av regionens kulturstrategi/kulturplan 2024-2027. Vi ser fram emot fortsatta samtal om kultur- och konstnärspolitiska frågor, både med kulturförvaltningens tjänstepersoner och regionala politiker.

För KLYS,

Carl Liungman
Regionalpolitisk strateg

KLYS – EN SAMLAD RÖST FÖR SVERIGES KULTURSKAPARE

Sveriges Författarförbund, Dramatikerförbundet, Svenska Journalistförbundet, Läromedelsförfattarna, Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Tecknare, Svenska Fotografers Förbund, Föreningen Svenska Tonsättare, SKAP, Federationen Svenska Musiker, Fackförbundet Scen & Film, Sveriges Scenkonstregissörer, Oberoende Filmars Förbund, Unionen- fackklubben vid SR, SVT och UR

Alströmergatan 12, 7 tr, 112 47 Stockholm • klys@klys.se • www.klys.se